

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ М.П. ДРАГОМАНОВА

«ЗАТВЕРДЖЕНО»

Декан факультету
педагогіки і психології
_____ Т.О. Олефіренко

« _____ » _____ 2020 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА

вибіркової навчальної дисципліни

«ПЕДАГОГІКА»

освітнього ступеня магістра

(на базі вищої освіти непрофільних спеціальностей)

галузі знань 01 Освіта

спеціальності 012 Дошкільна освіта

Шифр за навчальним планом ВВ2.1.02

Київ – 2020

Робоча програма з **Педагогіки** за освітнім рівнем підготовки магістра спеціальності 012 Дошкільна освіта, 2020. – 21 с.

Робоча програма розроблена на підставі навчальної програми, затвердженої на засіданні Вченої ради НПУ імені М.П. Драгоманова «27» квітня 2017 року, протокол №10.

Розробник програми: Шулигіна Р. А., кандидат педагогічних наук, доцент

Затверджено на засіданні кафедри педагогіки і психології дошкільної освіти та дитячої творчості «31» серпня 2020 р., протокол №1

Завідувач кафедри _____ проф. Цветкова Г.Г.

І. Опис дисципліни

Шифр дисципліни ВВ2.1.02

Загальні характеристики дисципліни	Навчальне навантаження з дисципліни		Методи навчання і форми контролю
Галузь знань <i>01 освіта</i>	Кількість кредитів – 6 ЄКТС		<p><i>Методи навчання:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – словесні, наочні, практичні; – стимулювання, контролю й оцінки результатів навчання; – творчі та проблемні завдання <p><i>Методи дистанційного навчання:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – телебачення, – аудіо трансляції, – аудіо конференції – Інтернет конференції Google Meet, Moodle
Спеціальність <i>012 дошкільна освіта</i>	Загальна кількість годин – 180 год.		
Освітній рівень: магістр	Денна	Заочна	
	Лекції		
	—	10 год.	
Статус дисципліни: вибіркова	—		<p><i>Форми поточного контролю:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – інтерактивне обговорення проблемних питань (Google Meet) – експрес-контроль (тести) та модульні контрольні роботи (Moodle) <p>Тестовий контроль в Moodle для <u>дистанційної</u> форми навчання.</p>
	Лабораторні заняття:		
Рік вивчення дисципліни за навчальним планом: 1-й	—		
Семестр: I	—		
	Самостійна робота:		
Тижневе навантаження (год.) - аудиторне: — - самостійна робота: —	—		<p><i>Форма підсумкового контролю:</i></p> <p style="text-align: center;">Екзамен</p> <p>для <u>дистанційної</u> форми навчання (Інтернет зв'язок, чат, трансляція, Moodle)</p>
	162 год.		
Мова навчання – українська	Співвідношення аудиторних годин і годин СРС:		
Передумови навчання:	—		
	—		

Предмет вивчення навчальної дисципліни: вивчення навчальної дисципліни є проблеми освіти, навчання, виховання, пов'язаних з повсякденними процесами зростання і розвитку дитини (людини), взаємодією педагогів і учнів у процесі цього розвитку і з відповідною інституційною структурою.

Міждисциплінарні зв'язки: філософія, загальна і вікова психологія, загальна і вікова фізіологія, дидактика, конкретні методики, соціологія, етика, естетика та інші.

Мета та завдання навчальної дисципліни

Сучасний розвиток суспільства вимагає подальшого вдосконалення системи підготовки, підвищення кваліфікації майбутніх фахівців, які здатні розвивати особистість дитини, зорієнтовані на професійний саморозвиток і готові творчо працювати в навчальних закладах різного типу.

Перехід вищої освіти України на ступеневу систему підготовки фахівців зумовив перегляд змісту навчальних планів та освітніх програм, що будуються на основі визначених стандартами вищої освіти освітньо-кваліфікаційних характеристиках (у подальшому – СВО). Згідно СВО майбутнім фахівцям в галузі дошкільного виховання, які опановують професію на освітньо-кваліфікаційному рівні підготовки «бакалавр» викладається навчальний курс «Педагогіка».

Основна **мета** курсу – введення студентів у світ педагогічних наук, надання системи знань, що забезпечує фундаментальну підготовку для подальшого оволодіння фаховими дисциплінами, підготовка майбутніх фахівців в галузі дошкільної освіти, здатних до кваліфікованого виконання своїх обов'язків з навчання і виховання дітей, аналізу педагогічної дійсності, прогнозування наслідків здійснюваних педагогічних впливів на дитину, вивчення та впровадження кращого передового досвіду, а також свідомого оволодіння професійно-педагогічними вміннями та навичками.

Основними **завданнями** вивчення дисципліни «Педагогіка» є:

- ознайомлення студентів з категорійним апаратом педагогіки;
- розкриття специфіки педагогічного процесу та його гуманістичної спрямованості;
- формування уяви про сутність, зміст і структуру процесів навчання та виховання;
- збагачення студентів знаннями про особистість дитини та її розвиток в процесі різноманітної діяльності;
- розвиток педагогічного мислення студентів, здатності до аналітичного осмислення педагогічної дійсності, дотримання основних принципів культури спілкування;
- навчання їх творчим підходам до визначення педагогічних дій у нестандартних педагогічних ситуаціях, формування вміння приймати найбільш вдалі рішення відповідно до педагогічних закономірностей, принципів навчання і виховання;
- формування умінь і навичок, які стануть у нагоді в майбутній педагогічній діяльності.

Вивчення навчальної дисципліни «Педагогіка» здійснюється за принципами кредитно-модульної системи організації навчального процесу, що сприяє систематичній роботі студентів над матеріалами курсу. Перевірка і контроль якості засвоєння навчального матеріалу здійснюється за рейтинговими показниками.

За навчальним планом спеціальності «Дошкільна освіта» вивчення курсу «Педагогіка» передбачено протягом 1-го семестру. Навчальний матеріал розподілено на два модулі. У тематичному плані представлено розподіл годин кожного модуля за

видами навчальних занять та самостійної роботи студентів. Загальний обсяг дисципліни складає 6 залікових кредити (180 годин), що об'єднує всі види навчальної діяльності студента: аудиторні заняття, самостійну роботу (в т.ч. підготовку до підсумкового контролю), контрольні заходи: модульний контроль, захист творчих завдань, іспит. Самостійна робота студентів передбачає дві складові: самостійну підготовку до аудиторних занять та підготовку до підсумкового контролю.

Поряд із традиційними видами аудиторних занять планується виконання студентами індивідуальної самостійної роботи викладача, коли проводиться консультування студентів з питань навчального курсу, перевірка якості виконання індивідуальних навчальних завдань та контроль їх виконання.

Кожен модуль має свою форму контролю, що передбачає врахування якості засвоєння лекційного матеріалу, відпрацювання практичних та індивідуальних завдань, презентації результатів самостійного опрацювання навчального матеріалу та рекомендованої педагогічної літератури, виконання конкретних завдань.

Контроль якості знань студентів та рейтингова система оцінювання (п. V) дозволяє врахувати поточну підготовку студента до аудиторних занять та самостійну роботу. Підсумкова оцінка (екзамен) виставляється за рейтинговими показниками.

Тематика індивідуальних завдань, зразки контрольних матеріалів, перелік питань, обговорюваних під час контрольних заходів, представлені в п. V даної програми. Подані матеріали дозволяють студентам самостійно планувати терміни та обсяги змістової складової навчальної діяльності, прогнозувати її результативність.

II. Основні результати навчання та компетентності, які вони формують:

№ з/п	Результати навчання	Компетентності
1	<p>Знати:</p> <ul style="list-style-type: none"> • документи, правові та нормативні акти з питань навчання і виховання дітей; • предмет, основні категорії, мету та завдання педагогіки, основні тенденції та напрями розвитку сучасної педагогічної науки; • загальні основи педагогіки – цілі, зміст, методи, прийоми, засоби та форми педагогічного процесу. <p>Вміти:</p> <ul style="list-style-type: none"> • аналізувати сучасні тенденції розвитку педагогічної науки в цілому та відповідної галузі зокрема; • вивчати, узагальнювати передовий педагогічний досвід та досягнення психолого-педагогічної науки; • здійснювати аналіз та відбір методів ефективного педагогічного управління процесом формування особистості учня. 	<p>Здатність до креативного мислення; вивчення провідних концептуальних теорій, законів та закономірностей людської діяльності; до оволодіння базовими знаннями про структуру та функціональну організацію процесів навчання і виховання дітей.</p>
2	<p>Знати:</p> <ul style="list-style-type: none"> • сутність і закономірності розвитку особистості, фактори впливу на розвиток, психологічні та вікові особливості учнів та їх міжособистісних стосунків; 	<p>Здатність до передбачення у навчально-виховному процесі варіативності змісту, методів та форм</p>

	<ul style="list-style-type: none"> • принципи, форми і методи організації навчально-виховної роботи з дітьми різних вікових груп; • методи та методики педагогічної діагностики окремих учнів. <p>Вміти:</p> <ul style="list-style-type: none"> • визначити мету навчання і виховання, будувати навчально-виховний процес на основі глибокого і систематичного вивчення вихованців, їх інтересів, запитів; • здійснювати відбір методів для вивчення психолого-педагогічного клімату та міжособистісних стосунків у дитячому колективі; • використовувати навчальний матеріал у конкретних педагогічних ситуаціях, спираючись на засвоєні теоретичні положення. 	<p>організації навчально-виховної діяльності учнів, ступінь їх самостійності та взаємодії з оточуючими;</p> <p>готовність до використання набутих теоретичних знань у педагогічній практиці, враховуючи індивідуальні особливості та інтереси учнів.</p>
3	<p>Знати:</p> <ul style="list-style-type: none"> • методи і форми організації співпраці школи і сім'ї на сучасному етапі; • специфіка та основні напрями спільної діяльності педагогів і батьків, у тому числі й з попередження негативних поведінкових реакцій та конфліктних ситуацій. <p>Вміти:</p> <ul style="list-style-type: none"> • використовувати підходи та прийоми для створення атмосфери психологічного комфорту в процесі співпраці навчального закладу і сім'ї; • аналізувати й оцінювати конкретні педагогічні ситуації, визначаючи причини, умови, характер їх виникнення і динаміку з метою попередження негативних проявів та появи конфліктних ситуацій з учнями та їх батьками. 	<p>Здатність до оволодіння організаційно-діяльними вміннями, необхідними для реалізації завдань із співпраці школи і сім'ї;</p> <p>готовність до особистісно орієнтованої взаємодії у роботі з батьками в різних педагогічних ситуаціях; самоаналізу прийнятих педагогічних рішень.</p>
4	<p>Знати:</p> <ul style="list-style-type: none"> • методологію та методи науково-педагогічного дослідження; • сучасні засоби навчання, інформаційно-комунікативні, проектні технології тощо; • інформацію про діючі навчальні плани, програми, підручники, посібники та іншу навчально-методичну літературу фахового спрямування. <p>Вміти:</p> <ul style="list-style-type: none"> • застосовувати теоретичні та емпіричні методи педагогічного дослідження; • самостійно опрацьовувати педагогічну літературу (наукову, історико-педагогічну, довідникову, періодичну, методичну тощо); • вчитись застосовувати принципи наукової організації педагогічної праці. 	<p>Здатність до застосування методів науково-педагогічного дослідження та аналізу їх результатів;</p> <p>готовність до здійснення інформаційно-аналітичного вивчення науково-педагогічної, довідникової і методичної літератури фахового спрямування.</p>
5	<p>Знати:</p> <ul style="list-style-type: none"> • цінності демократизації і гуманізації педагогічної взаємодії; • приклади творчої педагогічної праці, прийоми і стилі педагогічного спілкування; • норми педагогічної етики та шляхи самовдосконалення. <p>Вміти:</p> <ul style="list-style-type: none"> • встановлювати гуманні, толерантні, довірливі стосунки з 	<p>Здатність до особистісно-орієнтованої взаємодії та гуманістичного підходу в роботі з учнями; творчої реалізації педагогічних задумів; розвитку творчих</p>

	дітьми та з іншими учасниками педагогічного процесу; <ul style="list-style-type: none"> • створювати програму самовдосконалення, самоосвіти; • працювати над виробленням індивідуального стилю педагогічної взаємодії. 	здібностей; проектування цілей власної професійної діяльності та пошуку механізмів щодо розробки програми їх досягнення.
--	--	--

Структура і логіка вивчення дисципліни передбачає системність і послідовність, оптимальність переходу від простих проблем до більш складних; поєднання лекцій, семінарсько-практичних занять і самостійної роботи студентів під керівництвом викладачів.

III. Тематичний план дисципліни

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 3 кредити ЕКТС 90 год.

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин											
	денна форма						Заочна і вечірня форма					
	усього	у тому числі					усього	у тому числі				
		л	п	лаб	інд	с.р.		л	п	лаб	інд	с.р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Модуль 1												
Змістовий модуль 1. Загальні основи педагогіки												
Тема 1. Педагогіка як наука.	—	—	—	—	—	—	14	2	—	—	—	12
Тема 2. Методи науково-педагогічних досліджень	—	—	—	—	—	—	27	—	—	1	—	25
Тема 3. Розвиток, виховання і формування людської особистості	—	—	—	—	—	—	29	2	2	1	—	25
Разом за змістовим модулем 1	—	—	—	—	—	—	70	4	2	2	—	62
Модуль 2												
Змістовий модуль 2. Теорія виховання і навчання												
Тема 1. Процес виховання: зміст, методи, прийоми, засоби	—	—	—	—	—	—	32	1	—	—	—	30
Тема 2. Форми організації виховної роботи. Особливості сімейного виховання	—	—	—	—	—	—	47	4	2	2	—	40
Тема 3. Процес навчання: зміст, методи, засоби, види та форми	—	—	—	—	—	—	31	1	—	—	—	30

Разом за змістовим модулем 2	—	—	—	—	—	—	110	6	2	2	—	100
Разом:	—	—	—	—	—	—	180	10	4	4	—	162

IV. Зміст дисципліни

№ з/п	Назва модулів, тем та їх зміст	К-сть год.	
		Всього	в т.ч. лекцій
Змістовий модуль 1. Загальні основи педагогіки		70	4
1	Тема 1. Педагогіка як наука.	14	2
2	Тема 2. Методи науково-педагогічних досліджень.	27	—
3	Тема 3. Розвиток, виховання і формування людської особистості.	29	2
Змістовий модуль 2. Теорія виховання і навчання		110	6
4	Тема 1. Процес виховання: зміст, методи, прийоми, засоби	32	1
5	Тема 2. Форми організації виховної роботи. Особливості сімейного виховання	47	4
6	Тема 3. Процес навчання: зміст, методи, засоби, види та форми	31	1

4.1. Плани семінарських занять¹

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Тема 1. Розвиток, виховання і формування людської особистості	2
2	Тема 2. Форми організації позакласної виховної роботи. Особливості сімейного виховання.	2
	Разом:	4

4.2. Плани лабораторних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1.	Тема 1. Методи науково-педагогічних досліджень	1
2.	Тема 2. Розвиток, виховання і формування людської особистості	1
3.	Тема 3. Форми організації позакласної виховної роботи. Особливості сімейного виховання.	2
	Разом:	4

¹ Прим. Див. загальний список рекомендованих основних і допоміжних інформаційних джерел для вивчення курсу

4.3. Організація самостійної роботи студентів

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Опрацювати нормативні документи в галузі освіти (прочитати та законспектувати основні положення): – Закони України „Про освіту”, „Про загальну середню освіту”, – Державну національну програму „Освіта: Україна ХХІ ст.”, – Національна доктрина розвитку освіти, – Національна програма виховання дітей та учнівської молоді в Україні та ін.	30
2	Підготувати реферативну доповідь на тему: – «Основні тенденції розвитку сучасної педагогічної науки», – «Педагогічні погляди К. Д. Ушинського», – «Гуманістична педагогіка В.О. Сухомлинського», – «Проблеми цілісного педагогічного процесу», – «Актуальні проблеми сучасного виховного процесу», – «Екологічне виховання як актуальна проблема сьогодення», – «Ідеї А.С. Макаренка про виховання в колективі, для колективу і через колектив», – «Виховні засади трудового дитячого колективу», – «Моральне виховання дітей в сім'ї».	28
3	Описати з власного досвіду приклад впливу одного з факторів розвитку на особистість, висловити свою думку з цього приводу, або пояснити одну з народних приказок (на вибір) про вплив певного фактору на розвиток особистості (обсяг письмової роботи – 2-3 стор.)	12
4	За матеріалами періодичної педагогічної преси (фахові журнали та газети) зробити добірку найбільш актуальних питань виховання і навчання дітей дошкільного і молодшого шкільного віку, представити їх у вигляді таблиці за схемою: 1) формулювання проблеми; 2) ким порушена проблема (батьки, вчителі); 3) у яких публікація відображена (автор, джерело із зазначенням назви, місто і назва видавництва, рік, місяць видання (за потребою – № видання), № сторінки); 4) чи визначені шляхи вирішення порушеного питання.	28
5	Згадайте своїх шкільних учителів, спробуйте дати узагальнену характеристику найефективніших прийомів навчання і виховання, які можна, на Вашу думку, вважати зразками педагогічного досвіду. Обґрунтуйте свій вибір прийомів	10
6	Виготовити наочні матеріали (тема – за вибором): а) періоди становлення дидактики як наукової дисципліни; б) порівняльна характеристика універсальних засобів навчання за Й. Гербертом та К. Ушинським.	30
7	Підготувати есе про педагогічну діяльність одного з видатних педагогів-класиків (за вибором студента), здійснивши аналіз педагогічних ідей і праць:	22

	<ul style="list-style-type: none"> – Ш. Амонашвілі; – Я. Корчак; – А. Макаренко; – В. Сухомлинський; – К. Ушинський 	
	Разом:	162

Прим. Див. загальний список рекомендованих основних і допоміжних інформаційні джерел для вивчення курсу

Методи навчання

- за джерелом знань (словесні, наочні й практичні методи);
- за відповідним етапом навчання, на кожному з яких розв'язуються специфічні завдання (орієнтація на методи підготовки тих, кого навчають, до вивчення матеріалу, що передбачає пробудження інтересу, пізнавальної потреби, актуалізацію базових знань, необхідних умінь і навичок; на методи вивчення нового матеріалу; на методи конкретизації й поглиблення знань, набування практичних умінь і навичок, які сприяють використанню пізнаного; на методи контролю й оцінки результатів навчання);
- за способом керівництва навчальною діяльністю безпосередні або опосередковані (методи пояснення педагога й різноманітні методи організації самостійної роботи студентів);
- за логікою навчального процесу (опора на індуктивні й дедуктивні, аналітичні й синтетичні методи);
- за дидактичними цілями – методи організації діяльності тих, кого навчають, методи стимулювання діяльності, наприклад, конкурси, змагання, ігри, заохочення й інші методи перевірки й оцінки;
- інтерактивні методи навчання (творчі та проблемні завдання).

V. Контроль якості знань студентів

5.1. Форми і методи поточного контролю

Завдання до контрольної роботи.

Варіант I:

1. Розкрийте (опишіть) основні ознаки багатоаспектного поняття «освіта».
2. Обґрунтуйте думку про те, що якість знань учнів залежить від використання учителем різних типів уроків. Перелічіть основні ознаки якості знань і співвіднесіть їх з типами уроків.
3. Якщо керуватись принципами диференціації, індивідуалізації навчання, то засоби їх реалізації на уроках можна записати таким чином:

№	Назва принципу	Засоби реалізації
1
2
3

Варіант II:

1. Доведіть, що процес навчання є системою. Яке практичне значення має уявлення учителем процесу навчання як системи, що функціонує на уроці?
2. Наведіть приклади змісту навчання, який відноситься до таких компонентів: теоретичний, емпіричний, практичний.
3. Покажіть залежність вибору методів навчання від характеру змісту матеріалу, що необхідно вивчити.

Варіант III:

1. Що дає для дидактики її зв'язок з психологією, окремими методиками, з кібернетикою, філософією? Обґрунтуйте свою думку в кожному конкретному випадку.
2. Створіть проблемну ситуацію на навчальному матеріалі з будь-якого навчального предмета.
3. Назвіть основні підходи до класифікації методів навчання.

Зразки тестових завдань (для поточного контролю знань):

Оберіть правильний варіант (варіанти) відповіді.

1. Що таке педагогіка?

- а) Педагогіка – це наука про підготовку підростаючого покоління до життя
- б) Педагогіка – це мистецтво впливу вихователя на вихованця з метою формування його особистості
- в) Педагогіка – це наука яка вивчає закономірності розвитку людини в умовах педагогічного процесу
- г) Педагогіка – наука про виховання людини
- д) Педагогіка – наука про виховання як спеціально організовану діяльність

2. Що визначило розвиток педагогіки як науки?

- а) Біологічний закон збереження роду
- б) Розвиток і ускладнення виробництва, накопичення наукових знань
- в) Турбота батьків про щастя дітей
- г) Об'єктивна необхідність у спеціальній підготовці людини до життя і праці
- д) Підвищення ролі виховання у суспільному житті

3. Предметом педагогіки є:

- а) Виховна діяльність, яка здійснюється у навчально-виховних закладах
- б) Підготовка підростаючого покоління до життя
- в) Розкриття механізмів і закономірностей оволодіння знаннями, уміннями й навичками; засвоєння людиною соціально-культурного досвіду
- г) Процес цілеспрямованого розвитку і формування людської особистості в умовах її навчання, виховання і освіти
- д) Розробка правил, порад, рекомендацій щодо реалізації виховання

4. Завдання, які ставляться перед педагогічною наукою:

- а) Вивчення проблем виховання, навчання, освіти людей

- б) Дослідження механізмів, закономірностей засвоєння людиною суспільного досвіду
- в) Пізнання закономірностей і законів педагогічного процесу
- г) Розробка рекомендацій щодо реалізації навчального процесу
- д) Розробка теорії, перетворення її в практичні технології

5. З перерахованих видів спостереження, методом педагогічного дослідження є:

- а) Спостереження класного керівника за дотриманням учнями класу правил поведінки
- б) Спостереження педагога за розвитком учнів при вивченні окремих тем курсу за допомогою комп'ютерних програм
- в) Спостереження молодого вчителя за діями досвідченого колеги при вивченні складних тем.

Дистанційна форма навчання відбувається за допомогою комп'ютерних телекомунікацій, має наступні форми поточного контролю:

– Чат-заняття, які проводяться синхронно, доступ до чату мають всі учасники.

Оцінювання поточних навчальних досягнень студентів дистанційного відбувається за допомогою методів:

– метод самонавчання: *взаємодія студента з освітніми ресурсами при мінімальній участі викладача і студентів* (мультимедійний підхід: за допомогою різноманітних засобів створюються освітні ресурси: друковані, аудіо-, відеоматеріали та навчальні матеріали, що надходять з комп'ютерних мереж);

– методи індивідуалізованого викладання і навчання: *взаємини одного студента з одним викладачем чи одного студента з іншим студентом – навчання "один до одного"* (технології: телефон, електронна пошта; студенти не відіграють активної ролі у комунікації (навчання "один до багатьох");

– методи для активної взаємодії між всіма учасниками освітнього процесу (навчання "багато до багатьох").

Методи **оцінювання** поточних навчальних досягнень студентів **дистанційної форми навчання**:

– *методи письмового контролю*: тести.

– *методи самоконтролю*: самостійне оцінювання своїх знань, самоаналіз.

5.2. Форми і методи підсумкового контролю

Питання до екзамену

Загальні основи педагогіки

1. Визначення педагогіки та її складових. Характеристика основних категорій педагогіки.
2. Методи науково-педагогічного дослідження, їх класифікація.
3. Поняття «особистість», «індивідуальність», «розвиток», «формування» особистості.
4. Фактори впливу на розвиток і формування особистості. Взаємозв'язок між ними.
5. Галузі педагогічної науки. Зв'язок з іншими науками.
6. Система педагогічних наук. Зв'язок педагогіки з іншими науками.
7. Процеси ретардації та акселерації. Причини їх виникнення.
8. Поняття про колектив та колективну взаємодію. Функції колективу. Колективна творча справа (КТС) та етапи її реалізації.

9. Принцип урахування вікових та індивідуальних особливостей учнів у процесі навчання та виховання. Шляхи його реалізації.

Теорія виховання і навчання

1. Процес виховання. Його структура, основні етапи.
2. Поняття про процес виховання. Характеристика структурних компонентів виховного процесу.
3. Особливості змісту, засобів і методів сучасного сімейного виховання.
4. Рушійні сили та закономірності виховного процесу.
5. Пріоритетні напрями виховання. «Національна програма виховання дітей та учнівської молоді в Україні».
6. Пріоритетні напрями змісту виховного процесу. Характеристика основних законодавчих документів, що регламентують ці процеси.
7. Поняття о методах и прийомах виховання.
8. Поняття про методи, прийоми, засоби та форми організації виховання.
9. Рівні вихованості учнів. Основні показники рівня вихованості дитини.
10. Роль сім'ї у вихованні особистості. Основні виховні завдання сім'ї.
11. Завдання та педагогічні умови успішного сімейного виховання. Закон України «Про освіту» про відповідальність батьків, їх права та обов'язки.
12. Зміст та найбільш ефективні форми організації виховання ціннісного ставлення школярів до держави, суспільства.
13. Завдання та зміст правового виховання учнів. Закон України «Про освіту».
14. Визначте роль методу прикладу, умови ефективного його використання в естетичному вихованні дітей. Опишіть педагогічну ситуацію, де метод прикладу відіграє позитивну (або негативну) роль.
15. Фізичне виховання. Мета, завдання, засоби й шляхи фізичного виховання.
16. Естетичне виховання. Завдання, шляхи і засоби естетичного виховання
17. Правова культура школяра. Завдання і шляхи її формування.
18. Зміст і форми організації художньо-естетичного виховання школярів. Запропонуйте тему одного із занять з дітьми першого класу.
19. Зміст трудового виховання школярів. Організація профорієнтаційної роботи в школі. Запропонуйте тему і складіть план виховного заходу з учнями щодо даної проблематики.
20. Зміст та шляхи трудового виховання учнів. Організація профорієнтаційної роботи в навчальному закладі. Запропонуйте тему заняття з дітьми з профорієнтаційної проблематики.
21. «Національна програма виховання дітей та учнівської молоді в Україні» (2004 р.) про зміст виховання. Сформулюйте тему і план бесіди з проблем громадянського виховання учнів (вік – за вибором студента).
22. Завдання та зміст морального виховання учнів. Шляхи його формування.
23. Зміст і форми організації ціннісного ставлення молодших школярів до природи. Зв'язок з іншими напрямками виховання. Визначте тему бесіди з учнями на екологічну тематику.
24. Зміст, мета, завдання та шляхи формування фізичної культури школярів: сформулюйте тему і план бесіди.
25. Структура позанавчальної виховної роботи. Система організації позакласної роботи. Масові, групові (гурткові) та індивідуальні форми організації виховної роботи.

26. Характеристика методів стимулювання діяльності та поведінки. А.С. Макаренко і В.О. Сухомлинський про умови їх ефективного використання.
27. Етапи підготовки та здійснення колективної творчої справи (КТС). Визначте тему КТС для дітей молодшого шкільного віку.
28. Педагогічна майстерність учителя. Характеристика складових педагогічної майстерності.
29. Поняття «сім'я». Функції сучасної сім'ї.
30. Умови ефективного сімейного виховання.
31. Сутність процесів самовиховання та перевиховання, їх зв'язок з процесом виховання.
32. Структура позашкільної освіти, її завдання, основні напрями та форми організації відповідно до Закону України «Про позашкільну освіту».
33. Типи позашкільних навчально-виховних закладів та їх характеристика.
34. Характеристика основних напрямів позашкільної освіти.
35. Система роботи навчальних закладів з батьками. Напрями і форми організації спільної роботи.
36. Визначення поняття дидактики, основні принципи навчання.
37. Принцип систематичності та послідовності у навчанні, принцип наочності. Умови їх реалізації в практичній діяльності педагога.
38. Сутність та зміст процесу навчання, його основні функції.
39. Урок як основна форма організації навчання. Його мета, характерні ознаки.
40. Дидактичні, організаційні, психологічні, виховні та гігієнічні вимоги до сучасного уроку.
41. Основні вимоги до сучасного уроку: загальнопедагогічні, дидактичні, виховні, розвиваючі, психологічні, гігієнічні.
42. Двосторонній характер процесу навчання.
43. Класно-урочна система навчання, її переваги та недоліки.
44. Реалізація принципів науковості та доступності в навчанні.
45. Засоби навчання, умови їх ефективного використання.
46. Структура системи освіти в Україні та принципи її побудови.

Форми і методи підсумкового контролю *дистанційної* форми навчання:

- *методи письмового контролю*: тести.
- *методи самоконтролю*: самостійне оцінювання своїх знань, самоаналіз.

5.3. Критерії оцінювання знань студентів

Розподіл балів, які отримують студенти

Приклад для екзамену

Поточне тестування та самостійна робота						Підсум. поточний бал	Екзамен	Сума
Змістовий модуль №1 (теми 1-3)			Змістовий модуль №2 (теми 4-6)					
Т.1	Т.2	Т.3	Т.4	Т.5	Т.6			
10	10	10	10	10	10	60	40	100
max 30 балів			max 30 балів					

**Шкала оцінювання результатів ПОТОЧНИХ (СЕМЕСТРОВИХ)
видів навчальної діяльності: національна та ECTS**

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для оцінювання результатів поточних (семестрових) видів навчальної діяльності	
54-60	A	відмінно	
48-53	B	добре	
42-47	C		
39-41	D		
36-38	E	задовільно	
21-35	FX	незадовільно з можливістю повторного виконання окремих видів навчальної діяльності	
0-20	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	

Шкала оцінювання результатів ЕКЗАМЕНУ: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену	
36-40	A	відмінно	
32-35	B	добре	
28-31	C		
26-27	D		
24-25	E	задовільно	
14-23	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	
0-13	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
80-89	B	добре	
70-79	C		
65-69	D		
60-64	E	задовільно	
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

VII. Методичне забезпечення
 Навчально-методична карта дисципліни

Модулі	Модуль I			Модуль II		
Лекції	1	2	3	4	5	6
Теоретичні розділи	Загальні основи педагогіки			Теорія виховання і навчання		
Теми лекцій	Педагогіка як наука.	Методи науково-педагогічних досліджень	Розвиток, виховання і формування людської особистості	Процес виховання: міст, методи, прийоми, засоби	Форми організації виховної роботи. Особливості сімейного виховання.	Процес навчання: зміст, методи, засоби, форми
	Т. 1	Т. 2	Т. 3	Т. 4	Т. 5	Т. 6
Теми семінарських і лабораторних занять	—	Методи науково-педагогічних досліджень	Розвиток, виховання і формування людської особистості	—	Форми організації виховної роботи.	Особливості сімейного виховання.

<p>Самостійна робота</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Опрацювати нормативні документи в галузі освіти: <ul style="list-style-type: none"> – Закони України «Про освіту», «Про загальну середню освіту», «Про позашкільну освіту», – Державну національну програму «Освіта: Україна XXI століття», – Національна доктрина розвитку освіти, – Національна програма виховання дітей та учнівської молоді в Україні та ін. 2. Підготувати реферат на тему (<i>за вибором</i>): <ul style="list-style-type: none"> – «Моральне виховання дітей в сім'ї», – «Здоров'я дітей – здоров'я нації», – «Індивідуальний підхід у навчанні та виховання молодших школярів», – «Погляди філософів античних часів на виховання дітей», – «Традиції народного виховання дітей», – «Використання методів і засобів народної педагогіки у вихованні дітей», – «Педагогічна діагностика в роботі вихователя і вчителя». 3. Описати з власного досвіду приклад впливу одного з факторів розвитку на особистість, висловити свою думку з цього приводу, або пояснити одну з народних приказок (на вибір) про вплив певного фактору на розвиток особистості (обсяг письмової роботи – 2 стор.) 4. Розробити схематичну або образну модель таксономії (класифікації) методів навчання за різними підходами. 5. Розробити схематичну або образну модель взаємозв'язку різних форм організації навчання і виховання у ЗНЗ. 6. За матеріалами періодичної педагогічної преси (фахові журнали та газети) зробити добірку найбільш актуальних питань виховання і навчання дітей дошкільного і молодшого шкільного віку, представити їх у вигляді таблиці за схемою: 1) формулювання проблеми; 2) ким порушена проблема (батьки, вчителі); 3) у яких публікація відображена (автор, джерело із зазначенням назви, місто і назва видавництва, рік, місяць видання (за потребою – № видання), № сторінки); 4) чи визначені шляхи вирішення порушеного питання. 7. Згадайте своїх шкільних учителів, спробуйте дати узагальнену характеристику найефективніших прийомів навчання і виховання, які можна, на Вашу думку, вважати зразками педагогічного досвіду.
<p>Види контролю</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Присутність і робота на лекційних заняттях 2. Виступ на семінарському занятті 3. Аналіз першоджерел. 4. Інтерактивне обговорення проблем. 5. Тести (експрес-опитування). 6. Модульні контрольні роботи
<p>Е К З А М Е Н</p>	

VIII. Основні й допоміжні інформаційні джерела для вивчення курсу

Основні джерела

Нормативні документи в галузі освіти

- 1.1. Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти // Інф. зб. Міністерства освіти і науки України. – 2004. – №1-2.
- 1.2. Загальні критерії оцінювання навчальних досягнень учнів у системі загальної середньої освіти // Інф. зб. Міністерства освіти і науки України. – 2008. – № 13-15. – С. 20-32.
- 1.3. Закон України “Про загальну середню освіту” / Нормативно-правове забезпечення освіти: У 4 ч. – Ч.1. – Харків: Основа, 2004. – С. 59-86.
- 1.4. Закон України “Про освіту” / Нормативно-правове забезпечення освіти: У 4 ч. – Ч.1. – Харків: Основа, 2004.– С. 25-58.
- 1.5. Закон України “Про позашкільну освіту” // Освіта України. – 2000. – 2 серпня.
- 1.6. Конституція України (статті 23, 52, 53). – К.: Преса України, 1997.
- 1.7. Інструкція про організацію та діяльність гімназії // Інф. зб. Міністерства освіти і науки України. – 1996. – №1-2. – С. 49-53.
- 1.8. Інструкція про організацію та діяльність ліцею // Інф. зб. Міністерства освіти і науки України. – 1996. – №1-2. – С. 57- 61.
- 1.9. Концепція загальної середньої освіти (12-річна школа) / Нормативно-правове забезпечення освіти: У 4 ч. – Ч.1. – Харків: Основа, 2004. – С. 107-128.
- 1.10. Концепція профільного навчання в старшій школі // Інф. зб. Міносвіти і науки України. – 2009. – № 28-29. – С. 57-64.
- 1.11. Національна доктрина розвитку освіти / Нормативно-правове забезпечення освіти: У 4 ч. – Ч. 1. – Харків: Основа, 2004. – С. 5-24.
- 1.12. Національна програма виховання дітей та учнівської молоді в Україні // Освіта України. – 2004. – 3 грудня.
- 1.13. Положення про державну підсумкову атестацію учнів (вихованців) у системі загальної середньої освіти // Інф. зб. Міносвіти і науки України. – 2001. – №1. – С. 3-17.
- 1.14. Положення про загальноосвітній навчальний заклад /Нормативно-правове забезпечення освіти: У 4 ч. – Ч. 1. – Харків: Основа, 2004. – С. 89-106.
- 1.15. Положення про класного керівника навчального закладу системи загальної середньої освіти // Інф. зб. Міносвіти України. – 2000. – № 22.
- 1.16. Положення про піклувальну раду загальноосвітнього навчального закладу // Інф. зб. Міносвіти і науки України. – 2001. – №8. – С. 24-27.
- 1.17. Примірне положення про раду загальноосвітнього навчального закладу // Інф. зб. Міносвіти і науки України. – 2001. – №8. – С. 28-32.
- 1.18. Рекомендації до планування роботи класного керівника навчального закладу системи загальної середньої освіти // Інф. зб. Міністерства освіти і науки України. – 2008. – №34-35. – С. 23-48.
- 1.19. Рекомендації Міністерства освіти і науки України щодо запровадження семестрової структури 2000/2001 навчального року // Інф. зб. Міністерства освіти і науки України. – 2000. – №22. – С. 21-22.

Праці класиків педагогіки

- 2.1. Виготский Л.С. Проблема обучения и умственного развития в школьном возрасте / Л.С. Виготский // Педагогическая психология. – М.: Педагогика, 1991. – С. 374-390.

- 2.2. Костюк Г.С. Про роль спадковості, середовища і виховання в психічному розвитку дитини. Розвиток і виховання / Г.С. Костюк // Навчально-виховний процес і психічний розвиток особистості. – К., 1989. – С. 98-184.
- 2.3. Макаренко А.С. Дисципліна, режим, покарання і поощрення / А.С. Макаренко // Соч. в 7 т. – Т.1.– М.: Изд-во АПН, 1958.
- 2.4. Макаренко А.С. Книга для батьків / А.С. Макаренко. – К.: Рад. школа, 1980.
- 2.5. Макаренко А.С. Методика виховної роботи / А.С. Макаренко. – К.: Рад. школа, 1990.
- 2.6. Макаренко А.С. Методы воспитания / А.С. Макаренко // Соч. в 7 т. – Т.5. – М.: Изд-во АПН, 1958.
- 2.7. Макаренко А.С. Педагогическая поэма / А.С. Макаренко. – К.: Веселка, 1986.
- 2.8. Сухомлинський В.О. Батьківська педагогіка / В.О. Сухомлинський. – К.: Рад. школа, 1978.
- 2.9. Сухомлинський В.О. Народження громадянина / В.О. Сухомлинський // Вибр. твори: В 5-ти т. – Т. 3. – К.: Рад. школа, 1977.
- 2.10. Сухомлинський В.О. Павліська середня школа / В.О. Сухомлинський // Вибр. твори: В 5-ти т. – Т. 4.– К.: Рад. школа, 1976.
- 2.11. Сухомлинський В.О. Розмова з молодим директором школи / В.О. Сухомлинський // Вибр. твори: В 5-ти т. – Т. 4. – К.: Рад. школа, 1977.
- 2.12. Сухомлинський В.О. Сто порад учителю / В.О. Сухомлинський // Вибр. твори: В 5-ти т. – Т. 2.– К.: Рад. школа, 1976.
- 2.13. Сухомлинський В.О. Серце віддаю дітям / В.О. Сухомлинський // Вибр. твори: В 5-ти т. – Т. 3.– К.: Рад. школа, 1977.
- 2.14. Стельмахович М.Г. Українська народна педагогіка: навч.-метод. посіб. / М.Г. Стельмахович. – К.: ІЗМН, 1997.
- 2.15. Ушинський К.Д. О пользе педагогической литературы / К.Д. Ушинский // Пед. соч.: В 6 т. – Т.1.– М.: Педагогика, 1988.
- 2.16. Ушинський К.Д. Людина як предмет виховання (Передмова)/ К.Д. Ушинський // Вибр. педагогічні твори: У 2 т. – Т. 1.– К.: Рад. школа, 1983.
- 2.17. Ушинський К.Д. Про народність у громадському вихованні (розділ 1, 8)/ К.Д. Ушинський // Вибр. пед. твори: В 2 т. – Т. 1. – К.: Рад. школа, 1983.
- 2.18. Ушинський К.Д. Рідне слово / К.Д. Ушинський // Вибр. пед. твори: В 2-х т. – Т. 1. – К.: Рад. школа, 1983.

Педагогічний досвід педагогів-новаторів

- 3.1. Амонашвили Ш.А. Как живёте, дети?/ Ш.А. Амонашвили. – М.: Просвещение, 1991.
- 3.2. Иванов И.П. Энциклопедия коллективных творческих дел / И.П. Иванов. – М.: Педагогика, 1989. – С. 3-4; 27-39; 46-52; 60-108.
- 3.3. Ильин Е.Н. Путь к ученику / Е.Н. Ильин. – М.: Просвещение, 1988.
- 3.4. Педагогічний пошук / Упор. І.М.Баженова. – К.: Рад. школа, 1988.
- 3.5. Шаталов В.Ф. Эксперимент продолжается / В.Ф. Шаталов. – М.: Педагогика, 1989.

Зарубіжна педагогіка

- 4.1. Вища освіта: Болонський процес: навч. пос. для студ. вищ. навч. закл. [Дмитриченко М.Ф., Хорошун Б.І., Язвінська О.М., Данчук В.Д.]. – К., 2006. – 440 с.
- 4.2. Вища освіта і Болонський процес: навч. посіб. [М.Ф.Степко, Я.Я.Болюбаш, В.Д.Шинкарук та ін.]; за ред. В.Г.Кременя. – Тернопіль: Навчальна книга. –

- Богдан, 2004. – 384 с.
- 4.3. Галус О.М. Порівняльна педагогіка: навч. посіб. / О.М. Галус, Л.М. Шапошнікова. – К.: Вища школа, 2006. – 215 с.
 - 4.4. Джуринский А.Н. Развитие образования в современном мире: учеб. пособ. / А.Н. Джуринский. – М.: Гуманитарный изд. центр ВЛАДОС, 1999.
 - 4.5. Левченко Т.І. Європейська освіта: конвергенція та дивергенція: [Монографія] / Т.І. Левченко. – Вінниця: «Нова книга», 2007. – 656 с.
 - 4.6. Матвієнко О.В. Стратегії розвитку середньої освіти у країнах Європейського Союзу: [монографія] / О.В. Матвієнко. – К.: Ленвіт, 2005. – С. 112-125.
 - 4.7. Модернізація вищої освіти України і Болонський процес //Освіта України. – 2004. – 10 серпня.
 - 4.8. Сбруєва А.А. Порівняльна педагогіка: навч. посіб./ А.А. Сбруєва. – Суми: Ред. вид. відділ СДПУ, 1999.

Навчально-методична література

- 4.9. Алексюк А.М. Загальні методи навчання в школі / А.М. Алексюк. – К., 1981.
- 4.10. Амонашвили Ш.А. Психологические основы педагогики сотрудничества / Ш.А. Амонашвили. – К., 1991.
- 4.11. Бабанский Ю.К. Проблемы повышения эффективности педагогических исследований / Ю.К. Бабанский. – М.: Педагогика, 1982. – С. 68-106.
- 4.12. Богословский В.И. Наука в педагогическом университете: Вопросы методологии, теории и практики / В.И. Богословський, В.А. Извозчиков, М.Н. Потемкин. – СПб: Изд-во С.-Петербургского ун-та, 2000. – 202 с.
- 4.13. Бех І.Д. Спадкові передумови розвитку особистості / І.Д. Бех // Рідна школа. – 1996. – № 7.
- 4.14. Бондар В.І. Дидактика / В.І. Бондар. – К., 2005. – 263 с.
- 4.15. Бондар В. Педагогіка і філософія: взаємодія і взаємозв'язок / Володимир Бондар // Вища освіта України. – 2002. – № 3. – С. 9-12.
- 4.16. Гончаренко С.У. Український педагогічний словник / С.У. Гончаренко. – К.: Либідь, 1997. – 376 с.
- 4.17. Діалогічна взаємодія в навчально-виховному процесі загальноосвітньої школи: Кн.для вчителя / За ред. Г.О. Балла, В.О. Киричука, Р.М. Шамонашвілі. – К., 1997.
- 4.18. Дубасенюк О.А. Практикум з педагогіки: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / О.А. Дубасенюк. – Житомир, 2002. – 483 с.
- 4.19. Зайченко І.В. Педагогіка: навч. посібник для студ. вищ. пед. навч. закл. / І.В. Зайченко. – [2-ге вид.]. – К.: «Освіта України», «КНТ», 2008. – С.26-39.
- 4.20. Леднев В.С. Содержание образования: сущность, структура, перспективы / В.С. Леднев. – М., 1991.
- 4.21. Касьяненко М.Д. Педагогіка співробітництва / М.Д. Касьяненко. – К.: Вища школа, 1993.
- 4.22. Киричук В.О. Філософія освіти: проблеми виховання //Нові технології навчання / В.О. Киричук. – Вип. 19. – К., 1997.
- 4.23. Кловак Г.Т. Основи педагогічних досліджень: навч. посіб. для вищ. пед. навч. закл. / Г.Т. Кловак. – Чернігів: Чернігівський державний центр науково-технічної і економічної інформації, 2003. – С. 159-183.
- 4.24. Кононенко П. Концепція національної системи освіти // Концептуальні засади демократизації та реформування освіти в Україні / П. Кононенко. – К.: Школяр, 1997. – С. 37-39.

- 4.25. Костюк Г.С. Навчально-виховний процес і психічний розвиток особистості / Г.С. Костюк. – К., 1989.
- 4.26. Кузьмінський А.І. Педагогіка: [підруч.] / А.І. Кузьмінський, В.Л. Омеляненко. – К.: Знання, 2007.
- 4.27. Лихачев Б.Т. Педагогіка. Курс лекцій: Учебное пособие для студентов пед. учебн. заведений и слушателей ИПК и ФПК / Б.Т. Лихачев. – М., 1999. – 523 с.
- 4.28. Лутай В.С. Філософія сучасної освіти: Навчальний посібник / В.С. Лутай. – К., 1996. – 256с.
- 4.29. Мартинюк І.В. Національне виховання: теорія і методологія / І.В. Мартинюк. – К., 1995.
- 4.30. Москалець В.П. Психологічне обґрунтування української національної школи / В.П. Москалець. – Львів: Світ, 1994. – 120 с.
- 4.31. Мойсеюк Н.Є. Педагогіка: навч. посіб. / Н.Є.Мойсеюк. – [4-е вид.]. – К., 2003. – С. 11-42.
- 4.32. Науково-дослідна робота студентів за спеціальністю «Дошкільна освіта»: навчально-методичний посібник для студентів ВНЗ / Кол. авт.: В.М. Гальченко, І.Г. Губеладзе, І.І. Загарницька та ін.; за заг. ред. І.І. Загарницької. – К.: НПУ імені М. П. Драгоманова, 2013. – 96 с.
- 4.33. Виховання і культура. – 2001.– № 1. – С.24-26.
- 4.34. Оконь В. Введение в общую дидактику / В. Оконь. – М., 1990.
- 4.35. Основи психології / За заг. ред. О.В.Киричука, В.А.Роменця. – К.,1997. – 632 с.
- 4.36. Педагогіка: учеб. пособие для студ. пед. учеб. заведений / [В.А. Слостенин, И.Ф. Исаев, А.И. Мищенко, Е.Н. Шиянов]. – М.: Школа-Пресс, 2000. – С. 93-110.
- 4.37. Педагогіка / Под ред. Г.Нойнера, Ю.К.Бабанского. – М., 1984.
- 4.38. Подласый И.П. Педагогіка / И.П. Подласый. – М., 1996.
- 4.39. Пидкасистый П.И. Педагогіка / П.И.Пидкасистый. – М.: Пед. Общество России, 1998. – С. 32-61.
- 4.40. Тимофеев А.В. Информатика и компьютерный интеллект / А.В. Тимофеев. – М.: Педагогіка, 1991. – 128 с.
- 4.41. Ярмаченко М.Д. Важливий етап у розвитку педагогічної науки / М.Д. Ярмаченко // Вісник Академії педагогічних наук України. – 1993. – № 1.
- 4.42. Фіцула М.М. Педагогіка: Навч. посіб. / М.М. Фіцула – [2-ге вид.]. – К.: Академвидав, 2007. – 546 с.

Інформаційні ресурси

Офіційні:

Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України – <http://www.mon.gov.ua/>
 Комітет з питань освіти і науки – <http://kno.rada.gov.ua/komosviti/control/uk/index>

Довідкові:

Освітня мережа України – http://www.ednu.kiev.ua/index_u.htm

Тематичні:

Українська педагогіка – <http://ped.sumy.ua/>

Портали:

Научно-образовательный портал – <http://originweb.info/>
 Портал Знань – <http://www.znannya.org/>
 Острів знань – <http://ostriv.in.ua/>
 Освітній портал – <http://www.osvita.org.ua/>

ІХ. Доповнення та зміни, внесені до робочої програми в 20___/20___ н. р.